

poezija začarane tvari

retrospektivna izložba slavka kopača
u muzejsko-galerijskome centru klovicevi dvori u zagrebu, 20. listopada - 14. prosinac 1997.

Nemoguće mi je raditi, biti sretan, ako nisam potpuno slobodan, ako sam vezan isključivo za jednu osobu, ustanovu, zajednicu koja bi zatvorila vrata mog atelijera nekom slučajnom susretu, neočekivanom i novom pogledu. Smatram da dojmovi i tragovi tih susreta zapravo neprekidno postoje u mojim djelima. Oni su za mene dokaz osjećaja i stalnog iznenađenja. Moj rad je samo izraz potrebe za stalno traženom slobodom...

...pisao je o svojoj umjetnosti Slavko Kopač, Slavonac po rođenju, a Parižanin po ljubavi. Njegovu, do sada najveću i najcjelovitiju retrospektivnu izložbu u Muzejsko-galerijskom centru Klovićevi dvori, koju možda nitko neće nazvati kulturnim događajem godine, a koja se može natjecati za izložbeni projekt desetljeća, obavlja upravo taj slobodni duh umjetnika nikad spremnog na kompromise i do posljednjeg daha posveće-

nog ostvarenju svojega životnog sna umjetnosti.

Izložba koja je bila Kopačeva najveća želja posljednjih deset godina njegova života, s više od 360 djela (slika, skulptura, keramoplastika, crteža, studija i skica), od čega je 210 stiglo iz privatnih zbirki i umjetnikove ostavštine u Parizu, predstavlja svu raskoš te osebujne i autentične umjetnosti. Nakon Pariza, koji je Kopaču odao počast izložbom u svojoj Grad-

skoj vijećnici, nedugo nakon njegove smrti, početkom 1996., Zagreb se također pridružio vraćanju duga umjetniku koji mu je prije pet godina poklonio zbirku od sedamdeset djela iz Muzeja art bruta u Lausanni. Ta su djela, uz pariške radove prvi put videne u našoj zemlji, upotpunjena umjetninama koje čuvaju gradski muzeji ponajprije u njegovim rodnim Vinkovcima, zatim u Splitu, Osijeku i Dubrovniku, te Moderna galerija u Zagrebu, gdje je 1977. godine Željko Grum priredio prvu veliku Kopačevu izložbu, nakon koje je njegovo djelo ponovno vrednovano te postalo nezaobilazno u svim važnijim pregledima hrvatske suvremene umjetnosti.

Od prvih veduta Zagreba i portreta najbližih, kojima je Kopač na izložbi "Pola vijeka hrvatske umjetnosti" 1938. godine bespovratno zakoračio u naše moderno slikarstvo, izložba je na sva četiri kata Klovičevih dvora obuhvatila sve one mrtve prirode ili pak krajolike koje je naslikao nakon svojeg prvog pariškog iskustva, te sve one začudne talijanske akvarele poslije kojih se našao u svijetu čudesa art bruta, koji ga je toliko privlacio, no nikada i dokraja zahvatio; do velikih, upravo rascvalih aktova kojima je, kako ističu organizatori izložbe, premda na koncu svojega života, sjajno i vedro zaključio jedan od najboljih opusa naše i/ili europske umjetnosti.

Uz autoricu izložbenog projekta Biserku Rauter Plančić, koja je napisala i Kopačev životopis u katalogu-monografiji, te autora likovnog postava Josipa Ladovića, koji je osim likovnih ostvarenja otkrio i poetski umjetnikov izričaj, za realizaciju Kopačeve retrospektive zaslužni su ponajprije njegova supruga Paulette i sin Laurent, prijatelji Radovan Ivšić te Annie Le Brun, koja je potpisala i poetski predgovor izložbi pod nazivom "Slavko Kopač ili začarana tvar".

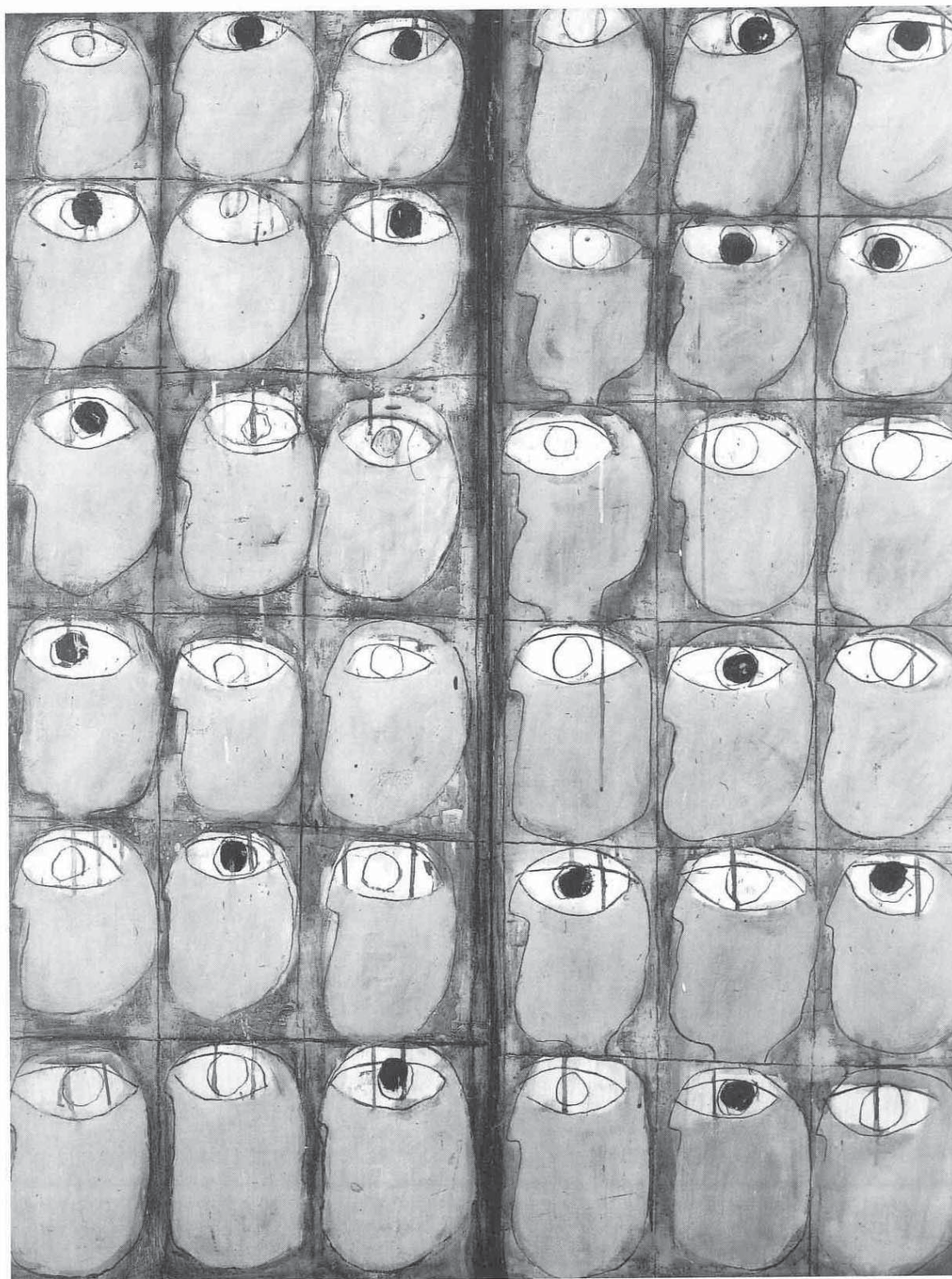
Krenuvši sa stajališta pjesnika, a ne povjesničara umjetnosti, na samom početku svojega promišljanja Kopačeva djela Annie Le Brun će istaknuti kako nas to djelo suočava sa životom u cjelini, što je zapravo i bit poezije same, te ga upravo zbog toga ne možemo u cijelosti dodirnuti ako mu pridemo samo sa stajališta hladne, stručne analize. "On je jedan od rijetkih pjesnika ovoga vremena i to je za nas velika sreća", zapi-

sat će u predgovoru izložbi, tekstu koji je nastao 1987. godine, dok će u razgovoru tijekom njezina nedavna boravka u Zagrebu, a u prigodi otvaranja Kopačeve retrospektive, pojasniti kako za toga umjetnika slikarstvo i kiparstvo nisu bile aktivnosti same za sebe, odvojene od života.

Premda općenito ne voli umjetnike, jer smatra da se "bez pokrića" ponašaju superiorno, Annie Le Brun će priznati kako je voljela Kopača i kao osobu i kao umjetnika, kojega je upoznala zahvaljujući svomemu suprugu Radovanu Ivšiću. "Ono što me najviše oduševljavalo kod Kopača", reći će Annie Le Brun, "a upravo se zbog toga on uvijek i nalazio među ljudima koji su bili duboko ogorčeni, kao što su to podsvjesno bili predstavnici art bruta, a svjesno nadrealisti, bila je vrlina onih koji traže vlastiti put u životu koji je neprihvatljiv, ali koji nam je predodređen i koji taj život pokušavaju uljepšati, olakšati i napraviti podnošljivijim ne samo sebi nego i drugima. Bilo je posve jasno da će se Kopač naći na strani ogorčenih i pobunjenih, i sasvim sigurno da će biti na suprotnoj strani od vladara svijeta."

Zašto je Kopaču bio blizak izričaj art bruta, unutar kojega je stvorio sjajan opus, Annie Le Brun će objasniti činjenicom da je Kopač cijenio individualnost svakog umjetnika u pronalaženju vlastitog rješenja ili u rujanju svijetu oko sebe. Slične će razloge ponuditi i za njegovu vezu s nadrealistima, koji su pronalazili nove oblike odbijajući prihvatiti tradicionalne forme umjetnosti. Ukratko, ni jednoj ni drugoj skupini Kopač nije u potpunosti pripadao, dijeleći "neku vrstu intuitivne sigurnosti sa svima koji nisu opterećeni nikakvom kulturnom prtljagom".

O njegovoj srodnosti s primjerice skitskom ili ranom nordijskom umjetnosti, pisao je i Jean Dubuffet, no na kraju svih promišljanja i komparacija ključak je ipak uvijek isti: njegovo se djelo protivi svim usporedbama upravo zbog neprijeporne autentičnosti, kojom se savršeno zaokružila jedinstvena figura na šahovskoj ploči suvremene nam likovnosti. Ističući vazda ponavljane sličnosti i razlike između Slavka Kopača i Jeana Dubuffeta, Annie Le Brun će upozoriti na Dubuffetovo prepoznavanje i ostvarivanje želja

Slavko Kopač, Paravan s dva kapka, oko 1965. / Slavko Kopač, *Two wings screen*, app. 1965

Slavko Kopač, *Majka*, oko 1949. / Slavko Kopač, *Mother*, 1949

likovne kritike, kojima se Kopač nikada nije poklonio, kao što nikada i nije prihvatio sve odrednice art bruta. Poznati su i dovoljno navođeni razlozi njegovih sklonosti sirovoj, divljoj umjetnosti, a njegova misao kako "i ljudi koji život provedu u ludnici mogu stvoriti remek-djelo" dosegla je granicu legende. No, ne sumnjajući u njegovu veliku artbrutovsku ljubav i dalje možemo razmišljati o njegovoj pitijskoj tvrdnji kako su se Dubuffet i on srećom ili nesrećom sastali na istome putu.

"Moja poznata Krava, nastala je prije Dubuffetovih krava", izjavio je Kopač u svojem razgovoru s Mirkom Galićem 1982. godine, iskreno otkrivši kako je bio u nesretnom položaju jer je tada Dubuffet već vladao svijetom. "Što sam ja, čovjek s periferije Europe, mogao napraviti? Ili se skloniti, ili mu se pokloniti?", bilo je Kopačevo hamletovsko pitanje, na koje nije odgovorio primivši lubanju u ruku, već priznavši

svoju sudbinsku odluku kako mu se nije ni sklonio ni poklonio, jer ipak znalo se i tada čija je krava bila prva!

Jednako tako, mada je prijateljevao i s Andreom Bretonom (kojemu je osebnim poetskim crtežima, na granici nadrealnosti ilustrirao pjesmu "U odnosu na božanstva"), i Radovanom Ivšićem (uz čiju je poemu "Meteori" objavio svoje grafike), Kopač je isticao kako ne vjeruje u "Bretonovo evanđelje", i nikada nije izrazio želju sudjelovati na skupnim izložbama nadrealista.

Ono što nam u predgovoru Annie Le Brun Kopačevoj retrospektivi može izgledati poput ključa za razumijevanje njegova djela, misao je koju autorica razvija od samoga početka svojega promišljanja Kopačeve umjetnosti. Tajna je, naime, u tome što iza slike on "pronalazi organsko svjetlo" koje sliku osvjetljuje iznutra, "s one druge strane, gdje ljudski život blisko sudjeluje u životu svemira". A magična riječ s

kojom Annie Le Brun pocinje i završava svoj tekst "Slavko Kopač ili začarana tvar" jest nešto, na prvi pogled sasvim banalno, a zove se sreća. No pitanje je o kakvoj je sreći riječ? Annie Le Brun odgovorit će kako ju je sam Kopač jednom uputio na svoje mlada-lačko divljenje Egonu Schileu, što joj je u početku bilo neshvatljivo. Ipak, uspoređujući bjelinu Schieleovih tijela, čije je zračenje epiderme zatvarala bol, s vedrom bjelinom puti Kopačevih likova, izvor svjetla što iz nje isijava Annie Le Brun je otkrila u sreći erotske snage koja povezuje bića. Za razliku pogotovo od, kako ih naziva, "slikara ubojica" koji ostavljaju na platnima izmučena ljudska tijela, ali i od Schieleove trag-ične gotovo suicidalne bjeline, Kopač je pronašao ne-ku vrstu erotične tajne, koja, kako tvrdi Annie Le Brun, iznutra osvjetljava organsko bogatstvo. "Vedrina svje- tla koja isijava iz kože njegovih figura, posebice ženskih aktova iz posljednjeg desetljeća stvaralaštva, posljedica je zapravo trenutka u kojemu nastaje onaj erotski intezitet između dva bića, ne samo u stanju zaljubljenosti, nego i u bilo kojem drugom odnosu kada se materija svijeta mijenja pod utjecajem te kozmičke sreće, što je Kopač uočio i prenio na svoja platna. Uspio je naime otkriti, i upravo je u tome nje- gova jedinstvenost, erotsku osobitost svojih ženskih likova, onaj sjaj koji je zablistao u trenutku kada su bile najsretnije." I to je jedan od razloga zbog kojega Annie Le Brun njegovo djelo naziva poezijom i zbog čega ističe razliku između samozatajnoga Kopača, koji nikada svoja djela nije "gurao pod svjetlost refle-ktora", i mnogo poznatijeg Jeana Dubuffeta, koji nika- da nije mogao doseći takvo svjetlo, "spuštajući sve na zemlju i potamnjujući stvari". Kopač je, naprotiv, od zemlje i ugljena stvarao jedinstvenu svjetlost, podvući će Annie Le Brun, koju je znao prenijeti i svakome od nas. Možda se upravo zbog toga gotovo svakom pos- jetitelju nakon razgledanja njegove retrospektivne izložbe u Klovićevim dvorima popravilo raspoloženje, jer zračenje vedrine, mada vrlo rijetka, nije tako nev- jerojatna pojava, samo što joj se često i ne nadamo u susretu sa životom umjetnosti. Osim toga i sam nas je Kopač pozvao da uđemo u igru njegova djela, zapisavši kako je ono što sije i oblikuje njegov svijet:

Neka u njega uđe tko god želi. Na- stavit će tamo gdje sam ja stao. Moje djelo, kao i sva ostala djela, nikad ni- je završeno. Završit će ga onaj tko ga gleda. Zatim će i drugi, treći i svi oni koji dodu poslije, nastaviti istu igru.

Summary

Renata Margaretić: Poetry of the Enchanted Matter (Slavko Kopač's Retrospective Exhibition, Zagreb, October-December, 1997)

When comparing his works to poetry, because they bring us face to face with life in its wholeness, Ms Annie Le Brun, in her preface to the catalogue of the Slavko Kopač's retrospective exhibition in the Museum - Gallery Centre in the Klović Court, offers a key to understanding of his art, while emphasizing Kopač's inclination towards Art Brut, as well as dif- ferences between his and Dubuffet's opus. Namely, she refers to the brightness of the light emanating through the skin of his figures, particularly in the feminine nudes from the last decade of his creative period. To Annie Le Brun this is an organic light illu- minating the picture from inside, that is, "from the other side, where human life closely participates in the life of the space."